

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

RELEVANT QUESTIONS OF INTERNATIONAL ECONOMIC POLICY

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.02.047>

УДК 332.1+338.2+339.9(510)

JEL: F02, F53, F63, O53

В.Р. СІДЕНКО, д-р екон. наук, чл.-кор. НАН України,
головний науковий співробітник відділу моделювання
та прогнозування економічного розвитку
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: v_sidenko@ukr.net,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4195-5351>

ТРЕНДИ ЗМІН У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КИТАЮ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ: ЕКОНОМІЧНІ ТА ПОЗАЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ

Проаналізовано новітні економічні та позаекономічні тренди в зовнішній політиці Китаю в умовах глобальної безпекової кризи останніх років. Висвітлено еволюцію політико-економічних пріоритетів країни в міжнародній сфері, зміни в політиці стосовно глобальних і регіональних економічних організацій та їх вплив на систему світового порядку.

Ключові слова: міжнародна економічна політика; міжнародні економічні організації; світовий (глобальний, міжнародний) порядок; глобальна безпека; стратегічні ініціативи Китаю.

Тематика міжнародної економічної політики Китаю набуває дедалі більшої актуальності в умовах зростаючої глобальної нестабільності та безпекової кризи, зумовлюючи необхідність ретельного дослідження новітніх трендів у цій сфері, оскільки вони можуть бути дуже потужними чинниками світового розвитку. Сьогодні у світі публікується величезна кількість теоретичних і ем-

Ц и т у в а н н я: Сіденко, В. (2025). Тренди змін у зовнішній політиці Китаю в контексті формування нового світового порядку: економічні та позаекономічні виміри. *Економіка України*. 68. 02 (759). 47-70. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.02.047>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

піричних наукових досліджень з цього питання, ведуться інтенсивні дискусії у рамках глобальних і регіональних форумів. При цьому оцінки дуже сильно різняться — залежно від вихідних світоглядних позицій та ідеологічних преференцій того чи іншого експерта. Проблематика Китаю дедалі більше стає полем гострого ідеологічного протистояння, і це не може не позначатися на рівні об'єктивності аналізу процесів, пов'язаних з політикою КНР.

В українському науковому просторі зазначені питання також викликають жвавий інтерес. Окремими авторами досліджуються деякі стратегічні аспекти геополітичного і геоекономічного курсу Китаю (Бульбенюк, 2022; Дем'янчук, 2018; Дікарев, Шостак, 2018), концептуальні засади китайської політики багатополярності (Стафійчук та ін., 2024), підходи країни до процесу глобалізації (Герасимчук, 2019), участі в міжнародних організаціях (Озернюк, 2023), оцінюються можливі в перспективі сценарії еволюції зовнішньої політики КНР (Лікарчук, 2021). Слід, однак, зауважити, що оприлюднення результатів наукових досліджень щодо зовнішньої економічної політики Китаю відбувається в Україні майже виключно у форматі журнальних, а не монографічних публікацій. Відчувається брак дійсно фундаментальних досліджень феномену китайської зовнішньої економічної політики, її еволюційних трендів у часі та її системного впливу на світовий порядок — у тому ракурсі, який представлений, наприклад, публікацією всесвітньо відомого польського економіста Гж. Колодко (2020) стосовно впливу китаїзму на майбутнє світу.

Отже, **мета статті** — дослідити триєдине завдання: по-перше, актуалізувати аналіз пріоритетів зовнішньої політики Китаю у світлі новітніх тенденцій і політичних ініціатив у період після 2020 р.; по-друге, щоб уникнути пастки ідеологізації наукового дискурсу в цьому питанні, яка може мати наслідком серйозні помилки в оцінках поточних тенденцій і прогнозах на майбутнє, здійснити якнайповнішу «інвентаризацію» всіх основних політичних цілей і завдань, висунутих китайським керівництвом, і рівня їх практичної імплементації у реальній політиці; по-третє, уточнити перспективи впливу реалізації пріоритетів китайського зовнішнього курсу на формування нового світового порядку — з урахуванням поширених звинувачень керівництва Китаю з боку його супротивників у «руйнуванні міжнародного порядку».

Зазначені дослідницькі завдання вирішуються на основі комплексного емпіричного аналізу і систематизації головних трендів розвитку політики Китаю. Цю політику як певну цілісність у принципі неможливо помістити в рамки жодної з партикулярних наукових шкіл чи напрямів економічного і соціального аналізу: вона є специфічно китайською, із синкретичним поєднанням принципів конфуціанської філософії і нормативної традиції з неомарксистськими засадами (соціалізм з китайською специфікою) і прагматичним вмонтуванням окремих концепцій інституціоналізму, соціального конструктивізму й деяких теоретичних течій так званої економіки розвитку (development economics). Таке поєднання в жодному разі не слід

сприймати як еклектику. Воно відображає характерний для китайців спосіб мислення, у якому єдність у розмаїтті посідає одне з центральних місць, а пошук гармонії переважає сприйняття суперечностей¹.

НОВІ ТРЕНДИ В ПОЛІТИЦІ КНР ЩОДО ГЛОБАЛЬНИХ І РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

З 2013 р. міжнародна економічна політика КНР взяла на озброєння дві фундаментальні стратегічні концепції — побудову «спільноти спільної долі людства» (Shared Future for Mankind — SFM), а також ініціативу «Один пояс, один шлях», яка згодом стала переважно називатися в її скороченому вигляді — «Пояс і шлях» (Belt and Road Initiative — BRI). Протягом ледь не цілого десятиліття ці стратегічні орієнтири слугували основою політики участі КНР у глобальних і макрорегіональних економічних процесах, спрямованих на формування «нової ери міжнародного розвитку» (Zhao Xiaochun, 2018). Проте початок 2020-х років істотно змінив глобальне середовище і умови подальшого економічного розвитку Китаю.

Суттєве загострення проблем міжнародної безпеки та істотне посилення глобального протистояння провідних держав світу, яке супроводжується застосуванням масштабних обмежувальних заходів, зумовили істотне коригування зовнішньої політики Китаю, у тому числі в її економічному ракурсі. Відбулося суттєве розширення концептуальної бази китайської глобальної і макрорегіональної політики за рахунок доповнення їх тріадою нових концепцій: «Ініціативою з глобального розвитку» (Global Development Initiative — GDI)² (вересень 2021 р.), «Глобальною безпековою ініціативою» (Global Security Initiative — GSI)³ (квітень 2022 р.) і «Глобальною цивілізаційною ініціативою» (Global Civilization Initiative — GCI)⁴ (березень 2023 р.).

¹ Як зазначив відомий французький китаєзнавець М. Гране (Grane, 1968), китайці не схильні до застосування принципу протиріччя як способу впорядкування їхньої розумової діяльності. Вони наділяють цією функцією принцип гармонії контрастів: дієвий порядок, що спрямовує їхні думки і дії, складається з контрастів, але виключає можливість протилежностей.

² Bolstering Confidence and Jointly Overcoming Difficulties to Build a Better World: Statement by H.E. Xi Jinping, President of the People's Republic of China at the General Debate of the 76th Session of the United Nations General Assembly, 21 September 2021. *Xinhua Net*. URL: www.news.cn/english/2021-09/22/c_1310201230.htm (дата звернення: 02.07.2022).

³ Rising to Challenges and Building a Bright Future Through Cooperation Keynote Speech by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China At the Opening Ceremony of the Boao Forum for Asia Annual Conference 2022 (Beijing, 21 April 2022). *Boao Forum from Asia*. URL: https://www.boaoforum.org/ac2022/html/detail_2_486_15865_meetingMessage.html (дата звернення: 01.11.2024). Ці принципи розвинуто в лютому 2023 р. у концептуальному документі Міністерства закордонних справ КНР (The Global Security Initiative Concept Paper. 2023. Feb 21. URL: <https://english.news.cn/20230221/75375646823e4060832c760e00a1ec19/c.html> (дата звернення: 14.10.2024)).

⁴ Keynote Address by H.E. Xi Jinping, General Secretary of the Central Committee of The Communist Party of China and President of the People's Republic of China at the CPC

Окреслені стратегічні ініціативи, узяті разом, спрямовано на значне прискорення процесу поширення **альтернативних західним поглядів на світ** на основі концепту багатопольного світу, прагнення істотно зміцнілого Китаю до **перерозподілу «силових полів» світу**. Паралельно з відповідними стратегічними «контрзаходами» з боку США і ЄС вони відкрили шлях до серйозного загострення глобальної економічної конкуренції по лінії «Північ — Південь», де роль лідера взяв на себе Китай, формуючи навколо себе широку зону впливу. Саме **це протистояння стало ключовим чинником зростаючої глобальної нестабільності**, що, напевно, може бути довготривалим фактором, який структурує відносини у світі.

Взяття Китаєм на озброєння тріади нових стратегічних концепцій об'єктивно потребувало істотної роботи щодо їх узгодження між собою і з більш ранніми стратегічними концепціями — SFM і BRI — з метою вироблення цілісного стратегічного міжнародного курсу КНР, який би дістав якнайширшу підтримку від країн Глобального Півдня та інших політичних центрів, що виступають за кардинальний перегляд основ міжнародного порядку, встановленого після завершення Другої світової війни. У цьому контексті ключову роль відіграють розробка і ухвалення Міністерством закордонних справ КНР «Пропозицій щодо реформування і розвитку глобального управління»⁵, якими встановлено п'ять пріоритетних орієнтирів, що розвивають і конкретизують загальні принципи із стратегічних концептуальних документів (табл. 1):

- 1) підвищення рівня управління глобальною безпекою, гарантування глобального миру і стабільності;
- 2) поліпшення управління глобальним розвитком і спільне наслідування курсу глобального сталого розвитку;
- 3) просування прав людини в усьому світі, управління соціальними процесами, спільне сприяння прогресу й обмінам між цивілізаціями;
- 4) розвиток глобального управління в нових передових сферах і побудова рамок управління для майбутнього;
- 5) зміцнення центральної ролі ООН і просування реформи системи глобального управління.

Наведені пропозиції КНР мають виразно системний характер і стратегічно орієнтовані на істотну зміну чинних механізмів глобального регулювання, які формувались увесь період після завершення Другої світової війни й досі перебувають під переважним контролем розвинутих

in Dialogue with World Political Parties High-level Meeting. Beijing, 15 March 2023. *The State Council Information Office The People's Republic of China*. 2023. Mar 16. URL: http://english.scio.gov.cn/topnews/2023-03/16/content_85171478.htm (дата звернення: 16.03.2022).

⁵ Proposal of the People's Republic of China on the Reform and Development of Global Governance. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2023. Sep 13. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202405/t20240530_11343643.html (дата звернення: 16.03.2024).

Таблиця 1. Пропозиції Китаю щодо реформування і розвитку глобального управління

Політичний пріоритет	Головні елементи політики	Ключові завдання
Підвищення рівня управління глобальною безпекою, гарантування глобального миру й стабільності	Підтримка і сприяння реалізації «Нового порядку денного миру» Генерального секретаря ООН А. Гутерреша (Our Common Agenda Policy Brief 9. A New Agenda for Peace. July 2023. URL: https://peace-maker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/08/our-common-agenda-policy-brief-new-agenda-peace-en.pdf) Послідовна реалізація «Глобальної безпекової ініціативи» Тверда підтримка політичного врегулювання «української кризи»	Документ виходить з визнання, що світ перебуває на етапі переходу до нового глобального порядку, який базуватиметься на багатополарності. Формулює низку принципів для ефективної системи колективної безпеки, заснованих на довірі, солідарності та універсальності. Висуває 12 конкретних рекомендацій у п'яти сферах для багатосторонніх дій країн-членів у сфері забезпечення миру Відданість баченню «спільної, всеосяжної, кооперативної та сталої безпеки»; зобов'язання поважати суверенітет і територіальну цілісність усіх країн; відданість дотриманню цілей і принципів Статуту ООН; зобов'язання серйозно ставитися до законних проблем безпеки всіх країн; відданість мирному вирішенню розбіжностей і суперечок між країнами шляхом діалогу і консультацій; зобов'язання підтримувати безпеку як у традиційних, так і в нетрадиційних сферах з метою спільного просування глобальної спільноти безпеки для всіх Підтримка суверенітету і територіальної цілісності всіх країн, дотримання цілей і принципів Статуту ООН, прагнення, щоб усі сторони серйозно сприймали законні проблеми безпеки. Твердження, що основна причина кризи криється в проблемі управління безпекою на європейському континенті. Пропозиція, щоб зацікавлені сторони створювали взаємну довіру і враховували законні занепокоєння одна одної щодо безпеки. Акцент на необхідності відмови від менталітету «холодної війни», припиненні створення вузьких груп країн для взаємного протистояння й роботі над розбудовою збалансованої, ефективної і стійкої європейської архітектури безпеки

Продовження табл. 1

Політичний пріоритет	Головні елементи політики	Ключові завдання
Поліпшення управління глобальним розвитком і спільне наслідування курсу глобального сталого розвитку	Проведення енергійної політики сприяння розвитку на африканському континенті	Реалізація «Ініціативи підтримки індустріалізації в Африці», «Плану підтримки Китаєм аграрної модернізації в Африці», а також «Плану співробітництва Китаю і країн Африки з розвитку талантів»
	Реалізація «Ініціативи з глобального розвитку»	Консолідація і розширення консенсусу щодо розвитку й утримання цього питання в центрі глобального порядку денного. Прагнення до більшої синергії стратегій розвитку на глобальному, регіональному, субрегіональному і національному рівнях. Заклик до розвинутих країн виконати свої зобов'язання щодо офіційної допомоги розвитку і кліматичного фінансування, вирішення проблеми нерівномірного розподілу глобальних ресурсів розвитку, надання підтримки країнам, що розвиваються, у розбудові потенціалу розвитку
	Реалізація «Ініціативи «Пояс і шлях»» (BRI)	Сприяння кращій економічній ефективності, якіснішому постачанню і більшій стійкості у співпраці «Пояс і шлях», посилення взаємодоповнюваності й синергії між BRI та Порядком денним для сталого розвитку до 2030 року
	Зміцнення продовольчої безпеки	Необхідність надання більшої підтримки країнам, що розвиваються, особливо найбільш вразливим, у зміцненні потенціалу продовольчої безпеки
	Наслідування курсу зеленого, низьковуглецевого розвитку	Необхідність поважати національні реалії і можливості різних країн у ході справедливого енергетичного переходу, поступовість відмови від традиційної енергетики на основі забезпечення безпечних і надійних альтернативних джерел. Рішуча опозиція спробам політизувати, інструменталізувати і використовувати енергетичні питання як зброю. Забезпечити безперебійні ланцюги постачання, стабілізувати енергетичний ринок і ціни. Прагнення до забезпечення доступної, надійної, стійкої та сучасної енергії для всіх

Продовження табл. 1

Політичний пріоритет	Головні елементи політики	Ключові завдання
Просування прав людини в усьому світі, управління соціальними процесами і спільне сприяння прогресу і обмінам між цивілізаціями	Політика щодо зміни клімату	Поряд з активним упровадженням власних заходів у контексті кліматичної політики вимога до розвинутих країн чітко впоратися зі своїми історичними обов'язками взяти на себе лідерство в значному скороченні викидів і виконати свої зобов'язання щодо фінансової, технічної підтримки країн, що розвиваються
	Реалізація «Глобальної цивілізаційної ініціативи» (GCI)	Сприяння обмінам і взаємному навчанню між цивілізаціями, створення міжнародного консенсусу для співпраці й сприяння прогресу людських цивілізацій. Необхідність поважати різноманітність цивілізацій, підтримувати принципи рівності, взаємного навчання, діалогу та інклюзивності між цивілізаціями. Творча трансформація та інноваційний розвиток усіх традиційних культур у процесі модернізації. Поеднання принципу універсальності прав людини та їх національних умов і просування прав людини у світлі національних реалій і потреб свого народу. Вимога відмови від подвійних стандартів і використання питання прав людини як виправдання для втручання у внутрішні справи інших країн або перешкоджання і стримування інших країн у їх прагненні розвитку. Визнання всіх аспектів прав людини однаково важливими і такими, що повинні розвиватися скоординовано і систематично. Необхідність приділяти належну увагу новим проблемам, що виникають, зокрема цифровим технологіям і штучному інтелекту в контексті їх впливу на права людини
	Розвиток освіти	Підвищення відкритості освіти і активна підтримка інших країн, що розвиваються, у просуванні освіти
Розвиток глобального управління в нових	Посилення міжнародного обміну і співпраці у сфері науки і техніки	Сприяння відкритому, справедливому, рівноправному і недискримінаційному середовищу для розвитку

Продовження табл. 1

Політичний пріоритет	Головні елементи політики	Ключові завдання
передових сферах і побудова рамок управління для майбутнього	Глобальне управління у сфері штучного інтелекту Регулювання діяльності в кіберпросторі Зміцнення біологічної безпеки	науки і технологій, а також взаємній і спільній вигоді, просування людського розвитку Надання всім країнам широких можливостей брати участь у глобальному управлінні штучним інтелектом (ШІ), орієнтуючись на принцип широких консультацій і спільного внеску заради спільних благ, пріоритет етичних засад, гарантування безпечності, надійності й керованості в користуванні ШІ — за центральної ролі ООН у регулюванні й за більшого представництва країн, що розвиваються Реалізація принципів підтримання миру, безпеки, відкритості й співробітництва. Протидія «табірному поділу», мілітаризації та фрагментації кіберпростору. Відмова від гіпертрофованого застосування концепції національної безпеки в регулюванні кіберпростору або запровадження обмежень з метою позбавляти іншу країну її законного права на розвиток. Принцип, згідно з яким технологічні переваги не повинні використовуватися для поширення агресивних кібертехнологій або перетворення кіберпростору на нове поле битви в рамках геополітичної конкуренції. Формулювання універсальної і авторитетної глобальної конвенції, створення правової бази для зміцнення міжнародної співпраці в боротьбі з кіберзлочинністю Покращення системи глобального управління біозахистом, включаючи зміцнення механізмів Конвенції про біологічну зброю, шляхом відновлення багатосторонніх переговорів щодо протоколу перевірки дотримання зобов'язань за цією Конвенцією. Відстоювання принципу відповідальності при проведенні біологічних досліджень і розробок заради зменшення біоризиків

Продовження табл. 1

Політичний пріоритет	Головні елементи політики	Ключові завдання
Зміцнення центральної ролі ООН і просування реформи системи глобального управління	Регулювання діяльності в космічному просторі	Швидкий початок переговорів і укладення правового документа про контроль над озброєннями в космосі. Протидія розміщенню зброї і гонці озброєнь у космосі, просування щодо космосу ідеї побудови спільноти із спільним майбутнім для людства
	Регулювання діяльності в морському просторі	Співробітництво в управлінні, засноване на рівності, взаємній вигоді та взаємній повазі, захист морського миру і спокою, безпеки водних шляхів, створення морської спільноти із спільним майбутнім, сприяння стабільному розвитку глобальної морської справи
	Принципи реформування системи ООН	Реформа ООН має сприяти збереженню її багатосторонності й ролі, посиленню голосу країн, що розвиваються, у міжнародних справах, а також правозастосування і ефективності управління агентствами ООН
	Реформа Ради безпеки ООН	Рада безпеки не повинна бути клубом великих або багатих країн. Її реформа має достовірно розширити представництво і посилити голос країн, що розвиваються, дати більший кількості країн, що розвиваються, з незалежною зовнішньою політикою і справедливою позицією, можливість засідати в Раді безпеки й брати участь в ухваленні нею рішень
	Зміцнення механізмів взаємодії ООН з іншими глобальними інститутами	Зміцнення комунікації і співпраці між ООН, G20, Міжнародним валютним фондом і Світовим банком для покращення координації макроекономічної політики і глобального економічного управління
	Посилення ролі країн, що розвиваються, в ухваленні рішень	Надати особливої уваги збільшенню в міжнародних фінансових установах представництва і голосу країн, що розвиваються
	Зміцнення механізмів управління боргами	Забезпечити участь багатосторонніх кредиторів у процесі спільного управління боргами

Закінчення табл. 1

Політичний пріоритет	Головні елементи політики	Ключові завдання
	Реформа глобальної системи управління охороною здоров'я	Реформа має ґрунтуватися на принципі справедливості й мати на меті підвищення ефективності системи, її покращення в аспекті реагування на глобальні кризи громадського здоров'я і побудову глобальної спільноти здоров'я для всіх без винятку

Джерело: складено автором за: Proposal of the People's Republic of China on the Reform and Development of Global Governance. *Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China*. 2023. Sep 13. URL: https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/wjbxw/202405/t20240530_11343643.html (дата звернення: 16.03.2024).

країн Заходу. При цьому китайські пропозиції досить ретельно інтегрують у себе всі ті ключові домовленості, які були вироблені світовим співтовариством стосовно вдосконалення глобального управління в рамках як ООН та її спеціалізованих організацій, так і глобального форуму G20, а також окремих провідних регіональних інститутів за участю КНР. Китай активно використовує механізми цих організацій для поширення своїх ідей і отримання підтримки з боку якнайбільшої кількості їх учасників. І в цьому процесі варто виокремити декілька дуже важливих характеристик і тенденцій.

Насамперед, яскраво виражений акцент на центральну роль ООН у системі глобального управління має своїм корінням усвідомлення тієї обставини, що ООН у цілому дедалі більше (можливо, за винятком системи Ради безпеки) постає як глобальний форум, де країни Глобального Півдня домінують через їх значну кількісну перевагу. Ця перевага досі не може стати інструментом кардинального зсуву на користь Глобального Півдня саме через неов'язковість правового режиму багатьох документів, які ухвалюються в рамках ООН. Навпаки, США та інші країни Глобальної Півночі мають помітну перевагу в цьому аспекті, оскільки значною мірою контролюють саме ті ланки механізму ООН, які мають повноваження, по-перше, щодо ухвалення обов'язкових рішень (насамперед це Рада безпеки ООН у її нинішньому форматі), а по-друге, щодо мобілізації і розподілу міжнародних фінансових ресурсів через спеціалізовані міжнародні фінансові організації, від чого найбільше залежать перспективи реалізації багатьох міжнародних проектів розвитку. Китайські пропозиції спрямовано саме на послаблення позицій країн Глобальної Півночі в цих ключових механізмах і, відповідно, посилення в них ролі Глобального Півдня та його флагмана — КНР. Саме в цьому ракурсі звучать пропозиції про розширення складу Ради безпеки ООН за рахунок представників останньої групи країн, а також щодо перерозподілу

квот голосів при прийнятті рішень у рамках МФО — МВФ та інститутів Групи Світового банку⁶.

Політику Китаю спрямовано на розширення складу G20, що може вплинути на баланс сил у рамках цього глобального форуму, дотичного до формування концептуальних засад вирішення важливих проблем глобальної економіки. У цьому контексті прийняття у 2023 р. до складу G20 Африканського Союзу як постійного члена, безумовно, посилює позиції Глобального Півдня в цілому і Китаю зокрема, зважаючи на його особливі відносини з країнами Африки. Це створює сприятливіші умови для реалізації позицій Китаю і Глобального Півдня в процесі еволюції системи глобального управління.

Надзвичайно важливу роль для просування пріоритетів Китаю щодо реформи системи глобального управління відіграє формат БРІКС (BRICS) — платформи взаємодії, яка дедалі більше перетворюється на противагу формату G7 найрозвинутіших країн Глобальної Півночі. З метою «наращення м'язів» цієї структури Китай активно виступає за розширення складу БРІКС і залучення країн з різних регіонів світу. В цьому зв'язку важливою подією стало входження у 2024 р. до БРІКС Ірану, Єгипту, Об'єднаних Арабських Еміратів та Ефіопії, а в січні 2025 р. — Індонезії⁷. І, за оцінками багатьох фахівців, Китай був чи не найактивнішим промоутером цього розширення складу учасників.

Розширення БРІКС створює передумови для створення **альтернативного G7 полюсу формування глобального порядку денного**, який — у разі невдачі реалізації програми реформ глобального управління в руслі пріоритетів Китаю і Глобального Півдня — може реально виступити «будівельним блоком» створення **біполярної інституційної структури регулювання світового господарства**.

Аналіз змісту ключових документів, які ухвалюються в рамках БРІКС, дає підстави вважати, що вони значною мірою віддзеркалюють китайські пріоритети щодо трансформації системи глобального управління. У цьому контексті достатньо послатися на спільну декларацію саміту БРІКС в Йоганнесбурзі (ПАР) 2023 р.⁸ і на нові акценти, що містяться в рішеннях саміту БРІКС 2024 р.⁹ Їх рішеннями окреслено курс на значне розширення і

⁶ Останній перерозподіл квот уже є реальним процесом, що відбувається. Але він протікає дуже повільно і досі істотно не змінив баланс сил у рамках глобальних МФО, які формально вважаються спеціалізованими установами системи ООН.

⁷ До складу БРІКС мала увійти також Аргентина, проте після президентських виборів у цій країні новообраний президент Х. Мілей наприкінці грудня 2023 р. відмовився від цього наміру. Також немає підтвердження щодо участі в БРІКС з боку Саудівської Аравії, хоча з серпня 2023 р. вона має офіційне запрошення до членства в цьому угрупованні.

⁸ BRICS and Africa: Partnership for Mutually Accelerated Growth, Sustainable Development and Inclusive Multilateralism. XV BRICS Summit Johannesburg II Declaration. Sandton, Gauteng, South Africa, Wednesday 23 August 2023. URL: <https://brics2023.gov.za/wp-content/uploads/2023/08/Jhb-II-Declaration-24-August-2023-1.pdf>

поглиблення інституціоналізації механізмів координації та спільної діяльності в рамках БРІКС. Цьому має слугувати схвалення модальностей для нової категорії країн у рамках механізмів співробітництва БРІКС — «країна-партнер», до якої нині увійшли Алжир, Білорусь, Болівія, В'єтнам, Казахстан, Куба, Малайзія, Нігерія, Таїланд, Туреччина, Уганда, Узбекистан. Важливу роль для розширення сфери впливу БРІКС (а через нього і Китаю як його ключового учасника) відіграватиме й започаткування Діалогу «БРІКС плюс» за участю низки країн з ринками, що формуються, і країн, що розвиваються (так звана група EMDCs).

Водночас розширюється й зміцнюється внутрішня інституційна основа діяльності БРІКС за рахунок таких інституцій, як Академічний форум БРІКС і Громадянський форум БРІКС, Рада аналітичних центрів БРІКС, новостворена мережа фінансових аналітичних центрів БРІКС, створювана Громадянська рада БРІКС. У цьому контексті відбувається інтенсифікація процесу вироблення секторальних координуючих механізмів у рамках БРІКС. Так, розширюється діяльність Ділового форуму БРІКС (BRICS Business Forum) у сферах сільського господарства, фінансів та інвестицій, інфраструктури, транспорту і логістики, цифрової економіки, виробництва енергії і сталого розвитку. Підтримана ініціатива щодо заснування зернової (сировинної) торгової платформи в рамках БРІКС — Зернової біржі БРІКС, з подальшим її можливим поширенням на інші галузі сільського господарства. Створено форум для співробітництва спеціальних економічних зон країн-членів.

Як ключовий пріоритет висувається **інноваційний процес**. Створюється власна мережа наукових досліджень, технологій та інновацій (НТІ) БРІКС, що передбачає якнайскоріший запуск флагманських проєктів БРІКС за Рамковою програмою НТІ, у тому числі передбачено фінансування спільних досліджень та інновацій. Це доповнюється ініціативою щодо нової технологічної платформи БРІКС під егідою Ділової ради БРІКС, спрямованою на сприяння технологічному та інноваційному співробітництву між країнами-членами, а також створенням механізму співпраці в цифровій освіті БРІКС.

Нової якості набуває діяльність Інноваційного центру БРІКС у рамках Партнерства для нової промислової революції¹⁰ (BRICS PartNIR Innovation Center — BPIC), Форум стартапів БРІКС (BRICS Startup Forum), Інститут БРІКС з питань мереж майбутнього (BRICS Institute of Future Networks — BIFN). У співпраці з Організацією промислового розвитку ООН (ЮНІДО) створено Центр промислових компетенцій БРІКС для спільної підтримки розвитку навичок Індустрії 4.0. Засновано робочу групу з питань безпеки використання інформаційно-комунікаційних технологій.

⁹ Strengthening Multilateralism for Just Global Development and Security. XVI BRICS Summit Kazan Declaration. Kazan, Russian Federation, 23 October 2024. URL: https://cdn.brics-russia2024.ru/upload/docs/Kazan_Declaration_FINAL.pdf?1729693488349783

¹⁰ Це партнерство поширюється, зокрема, на такі важливі високотехнологічні напрями, як цифрова трансформація промисловості, інтелектуальне виробництво і робототехніка, фотоелектрична промисловість, медичні прилади і фармацевтика.

Важливим пріоритетом виступає також діяльність щодо вирішення проблем, які стали ключовими в глобальному масштабі. Так, розширюється діяльність Центру досліджень і розробок вакцин БРІКС, відбувається подальший розвиток Інтегрованої системи раннього попередження БРІКС для запобігання ризикам масових інфекційних захворювань. Ухвалено рішення створити робочу групу БРІКС з ядерної медицини і публікувати огляди найкращих практик у цій сфері. Серед інших важливих заходів за цим напрямом — створення Медичної асоціації БРІКС, запуск мережі інститутів громадського здоров'я БРІКС — платформи для обміну досвідом і найкращими практиками в зміцненні й захисті громадського здоров'я.

Ухвалено Меморандум про взаєморозуміння щодо Партнерства на вуглецевих ринках БРІКС як платформи для обміну знаннями, досвідом і тематичними дослідженнями розвитку вуглецевих ринків і обговорення потенційної співпраці всередині БРІКС на вуглецевих ринках. Міністрами навколишнього середовища БРІКС створено контактну групу з питань зміни клімату і сталого розвитку. Прийнято Рамкову програму щодо зміни клімату і сталого розвитку в межах Діалогу високого рівня щодо зміни клімату. Очікується створення Платформи кліматичних досліджень БРІКС (BCRP) для посилення наукового й експертного обміну думками, знаннями і найкращими практиками групи.

З метою зміцнення інвестиційних засад політики розвитку в рамках БРІКС ухвалено ініціативу щодо заснування нової інвестиційної платформи в контексті діяльності раніше утвореного Нового банку розвитку (New Development Bank — NDB) з метою посилення інвестиційних потоків у країни БРІКС і механізми Глобального Півдня, перетворення NDB на головний багатосторонній інститут розвитку для країн EMDC.

Більш виразно представлений курс на розширення операцій у національних валютах при фінансуванні проєктів і здійсненні фінансових трансакцій між країнами БРІКС та їх торговельними партнерами, для чого передбачено кроки в напрямі зміцнення кореспондентських банківських мереж відповідно до Ініціативи стосовно транскордонних платежів (BRICS Cross-Border Payments Initiative — BCBPI). Поставлено завдання вивчення доцільності з'єднання інфраструктури фінансових ринків країн БРІКС, створення незалежної транскордонної розрахунково-депозитарної інфраструктури, клірингової системи (BRICS Clear), ініціативи, яка доповнить існуючу інфраструктуру фінансового ринку, а також незалежних механізмів перестраховування, включаючи створення (пере)страхової компанії об'єднання БРІКС. Вони мають доповнити механізми Угоди про резерви на непередбачені витрати (Contingent Reserve Arrangement — CRA), що є важливим механізмом для попередження короткострокових тисків на платіжний баланс і зміцнення фінансової стабільності.

Хоча рішення самітів БРІКС не дають підстав говорити про процес перетворення цієї асоціації країн у антизахідне об'єднання, не можна не помітити більш виразне, ніж раніше, формулювання позиції щодо деяких параметрів світового порядку, зокрема:

- забезпечення більшої та вагомішої участі країн ЕМДС і найменш розвинутих країн, особливо в Африці, Латинській Америці й Карибському басейні, у глобальних процесах і структурах ухвалення рішень. У цьому контексті — реформування Бреттон-Вудських інститутів із збільшенням представництва країн ЕМДС на керівних посадах на основі «базованого на заслугах, інклюзивного і справедливого процесу добору на керівні посади», розширення географічного представництва, а також зміна квот країн у цих установах з переданням їх частки від країн з розвинутою економікою до країн ЕМДС;

- реформування системи СОТ на основі посилення в її діяльності виміру, пов'язаного з розвитком, для просування ідеї якого в рамках БРІКС засновано механізм неформальних консультаційних рамок з питань СОТ. У цьому зв'язку посилено критику застосування «дискримінаційної політично вмотивованої практики» і «односторонніх примусових заходів», «явних або неявних політичних умов допомоги розвитку» і обмеження джерел надання такої допомоги; засуджено «односторонні, каральні та дискримінаційні протекціоністські заходи з екологічних міркувань», такі як механізми ЄС щодо коригування імпорту товарів з вмістом вуглецю (carbon border adjustment mechanisms — СВАМ), а також «односторонні протекціоністські заходи, які навмисно порушують глобальні ланцюжки поставок і виробництва і спотворюють конкуренцію» (натяк на заходи США відносно Китаю);

- розширення горизонту вимог до розвинутих країн у частині допомоги процесу розвитку й у вирішенні глобальних проблем, зокрема вимог надання адекватних, ефективних і легкодоступних фінансових ресурсів країнам, що розвиваються, для сприяння збереженню і сталому використанню біорізноманіття, вирішення проблем деградації земель, опустелювання і посух, здійснення справедливого енергетичного переходу.

Не можна не помітити, наскільки тісно корелюють наведені політичні оцінки і цілі Китаю і БРІКС, хоча серед учасників цієї організації є країни (Індія, ПАР), які аж ніяк не можна віднести до когорти антизахідних. Це свідчить про зростаючу привабливість китайського дискурсу стосовно побудови нового міжнародного порядку.

Китай для поширення свого концепту світового порядку паралельно з БРІКС активно використовує й іншу міжнародну структуру — *Шанхайську організацію співробітництва (ШОС)*. Китайські експерти приділяють значну увагу її ролі в реалізації стратегічних ініціатив КНР і пропонують низку системних, стратегічно орієнтованих заходів для посилення й розширення сфери її міжнародного впливу (див., зокрема, Qiang Xiaoyun, Cao Jiahua, 2023). У цьому контексті варто зазначити, що ШОС спочатку виникла саме в контексті розв'язання спільних проблем безпеки, і це довго залишалось основним фокусом політики цієї організації. РФ, як інший ключовий учасник ШОС, стримувала намагання Китаю розширити порядок денний організації, у тому числі шляхом надання їй певних компетенцій стосовно лібералізації торговельних потоків. Однак війна РФ в Україні й зростаюча залежність РФ від Китаю об'єктивно змінюють баланс сил у цій організації на користь Ки-

таю. За цих умов стає реальною суттєва диверсифікація сфер діяльності та завдань ШОС. Китайські фахівці (Qiang Xiaoyun, Cao Jiahao, 2023) визначають низку напрямів, за якими це має відбуватися.

1. Значне зміцнення політичної основи ШОС за рахунок поглиблення взаємної політичної довіри, формування в Євразії «м'якого середовища євразійської безпеки», сприяння економічному співробітництву й посилення культурних і людських обмінів. Це розглядається як внутрішня рушійна сила розвитку ШОС і ключ до розкриття економічних потенціалів країн-членів, сприяння новим сферам зростання.

2. Необхідність якомога швидшого підсилення дії інститутів лібералізації і полегшення процедур регіональної торгівлі з метою вивільнення потенціалів розвитку внутрішньої торгівлі всередині ШОС, піднесення експортоспроможності й стимулювання економічного зростання, а тим самим і зменшення розривів у рівнях розвитку між країнами-членами.

3. Побудова системи багатоканального фонду надання гарантій, енергійний розвиток регіональних фондів розвитку інфраструктурних інвестицій, культивування ринку промислових інвестицій, а також продовження сприяння будівництву інфраструктурних об'єктів. У цьому контексті — можливість взаємної підтримки діяльності з BRI.

4. Перетворення ШОС у майбутньому на «безпрецедентний приклад міжнародної координації», у тому числі за рахунок розгортання на просторі Євразії мережі регіональних і субрегіональних систем управління, включаючи взаємодію з різноманітними регіональними ініціативами із співробітництва (Євразійський Економічний Союз та ін.).

5. Реалізація китайської ініціативи 2020 р. щодо побудови в рамках ШОС «чотирьох спільнот» — «спільноти здоров'я», «спільноти безпеки», «спільноти розвитку» і «гуманітарної спільноти»¹¹ — що означає відчутне розширення сфери компетенції ШОС з перспективою перетворення на повноцінне макрорегіональне інтеграційне об'єднання, яке реалізуватиме на євразійському континенті ідею побудови «співтовариства спільної долі людства» (community with a shared future for mankind).

6. Стикаючись з реальністю нового раунду конкуренції великих держав на євразійському континенті, Китай виступає за підвищення рівня стратегічної довіри через платформу ШОС і консолідацію разом з євразійськими країнами нової концепції безпеки, створюючи тим самим спільноту ШОС зі спільною відповідальністю у сфері безпеки й спільним майбутнім для її членів.

Таким чином, у рамках ШОС відбуваються суттєві зміни, спрямовані на підсилення потенціалу цієї структури щодо реалізації стратегічних орієнтирів Китаю у міжнародній сфері й формування нового міжнародного порядку.

¹¹ Xi Jinping. Carrying Forward the Shanghai Spirit and Deepening Solidarity and Collaboration for a Stronger Community with a Shared Future. *Ministry of Foreign Affairs The People's Republic of China*. 2020. Nov 10. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2020-11/10/c_139506835.htm (дата звернення: 12.11.2020).

ВПЛИВ ЗМІН У МІЖНАРОДНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ КИТАЮ НА СВІТОВИЙ ПОРЯДОК

Ідеологічно неупереджений аналіз китайської політики глобального розвитку дає чимало аргументів, які підтримують істотно зростаючу роль Китаю як агента глобальних змін і глобального розвитку (табл. 2).

За оцінкою китайських фахівців (Niu Haibin et al., 2023), у перспективі політика Китаю передбачатиме реалізацію ряд ключових пріоритетів за активної взаємодії з країнами, що розвиваються, у рамках ООН.

1. Забезпечення *миру й безпеки* на регіональному і глобальному рівнях, у тому числі через: надання військової допомоги, здійснення підготовки військовослужбовців, задіяння миротворчих сил тощо, задля допомоги країнам у підвищенні їх спроможності підтримання безпеки; попередження конфліктів і медіація в безпековій сфері, наприклад на Близькому Сході; співробітництво у нових безпекових сферах, які стосуються нових технологій, таких як штучний інтелект, кібербезпека.

2. Співробітництво у *забезпеченні високоякісного і сталого розвитку*, включаючи: фокусування на вирішенні проблеми підвищення потенціалу дій (capacity building); розвиток тристороннього співробітництва, включаючи підвищення уваги до боргової стійкості в умовах розвитку, полегшення труднощів з погашенням боргів країн-боржників; взяття зобов'язання щодо співпраці в галузі розвитку, включаючи зобов'язання не будувати за кордоном нових теплових електростанцій; активне надання фінансування кліматичних цілей для країн, що розвиваються, у тому числі в рамках побудови «Зеленого поясу та шляху» (Green Belt and Road), включаючи задоволення довгострокових потреб країн Глобального Півдня в ресурсах в рамках кліматичної політики; нарощування Китаєм свого промислового потенціалу з виробництва у таких сферах, як фотовольтаїка, вітроенергетика, електромобілі та інші зелені індустрії, з метою сприяння іншим країнам Глобального Півдня в їх переході на відновлювальні джерела енергії і розвиток низьковуглецевих технологій.

Окреслені тенденції значної активізації глобальної політики Китаю, висунення ним низки стратегічно важливих глобальних ініціатив і активне просування ідеї фундаментальної перебудови світового порядку стали, вочевидь, величезним викликом для Заходу, який виразно сприймає цей феномен як початок ери стратегічної конкуренції за майбутній формат світового порядку, а дії Китаю — як намагання зруйнувати усталені принципи світового порядку, що склався після Другої світової війни. Таке ставлення Заходу до політики Китаю проходить сьогодні червоною ниткою не лише через офіційні документи і політичні заяви лідерів Заходу¹². Воно стало важливим

¹² Показовою в цьому відношенні є різка антикитайська спрямованість ухвалені у 2022 р. версії Стратегії національної безпеки США (National Security Strategy, October 2022, Washington, The White House). Не менш значущою є і вагома еволю-

Таблиця 2. Деякі узагальнені параметри впливу Китаю на процес глобального соціально-економічного розвитку

Політичний пріоритет	Формат впливу	Економічні параметри впливу
Фінансове сприяння глобальному розвитку і співробітництву між країнами Глобального Півдня	Фонд глобального розвитку і співробітництва «Південь — Південь» (Global Development and South-South Cooperation Fund), до червня 2022 р. — Фонд допомоги співробітництву «Південь — Південь»	У червні 2022 р. уряд Китаю виділив додатково 1 млрд дол. до вже існуючих 3 млрд дол. на підтримку країн, що розвиваються, у реалізації Ініціативи глобального розвитку і Порядку денного сталого розвитку. Нині Глобальна ініціатива розвитку налічує близько 200 проєктів. У серпні 2023 р. головою КНР оголошено, що фінансові інститути Китаю запускають спеціальний фонд обсягом 10 млрд дол. для реалізації Глобальної ініціативи розвитку
Розвиток співробітництва в рамках Ініціативи BRI	Рамкові умови для розширення торгівлі та інвестицій Зростання ділової активності уздовж шляхів BRI Створення нових робочих місць і умов для ліквідації бідності	Розширення торгівлі між країнами BRI за 10 років з 2013 р. з 1,04 трлн дол. до 2,07 трлн дол. Кумулятивний обсяг інвестицій між країнами BRI досяг 270 млрд дол. Сума новопідписаних контрактів країн — учасниць ініціативи перевищила 1,2 трлн дол., а сума отриманих бізнесом доходів — 800 млрд дол., охопивши понад половину всіх закордонних проєктів Китаю Понад 3 тис. проєктів співробітництва між Китаєм і партнерами по BRI створили додатково в країнах їх здійснення 420 тис. робочих місць і сприяли виходу із стану бідності близько 40 млн осіб
Політика у зв'язку із зміною клімату	Розвиток співробітництва на договірній основі Створення нових інституційних форматів для вирішення кліматичних проблем і надання допомоги в цих питаннях	33 країнами підписано 46 документів про співробітництво по лінії «Південь — Південь» Введено в дію 10 демонстраційних зон, що використовують низьковуглецеві технології. Реалізовано 100 проєктів щодо пом'якшення наслідків і адаптації до зміни клімату в країнах, що розвиваються. Реалізовано понад 200 проєктів допомоги іноземним державам у рамках кліматичної політики,

Закінчення табл. 2

Політичний пріоритет	Формат впливу	Економічні параметри впливу
Вирішення глобальної продовольчої проблеми	Розвиток співпраці, у тому числі в рамках відповідних програм ФАО, щодо допомоги країнам, які розвиваються, у збільшенні їх сільськогосподарського виробництва й підтриманні продовольчої безпеки	зокрема країнам, що розвиваються, реалізувати цілі зеленого і низьковуглецевого розвитку Участь у сільськогосподарській співпраці з більш як 140 країнами і регіонами, включаючи просування понад 1 тис. сільськогосподарських технологій у країнах, що розвиваються, навчання понад 14 тис. спеціалістів з вирощування гібридного рису для більш як 80 країн, що розвиваються, будівництво 13 демонстраційних сіл розвитку сільського господарства і зменшення бідності в Африці

Джерело: складено автором за: Niu Haibin et al., 2023; Remarks by Chinese President Xi Jinping at the BRICS-Africa Outreach and BRICS Plus Dialogue. *People's Daily Online*. 2023. Aug. 25. URL: <http://en.people.cn/n3/2023/0825/c90000-20063110.html> (дата звернення: 29.10.2024); Спеціальний посланник Китаю з питань зміни клімату Се Чженьхуа: Китай став активістом просування глобального управління кліматом (кит. мовою). *China Environment Network*. 2023. Aug 29. URL: <https://www.cenews.com.cn/news.html?aid=1079942> (дата звернення: 29.10.2024); Речник МЗС: Китай готовий продовжувати зміцнювати співпрацю з іншими країнами світу у сфері продовольчої безпеки та подолання бідності (кит. мовою). *Xinhua News Agency*. 2023.07/25. URL: http://www.news.cn/world/2023-07/25/c_1129767944.htm (дата звернення: 31.10.2024).

трендом у, здавалося б, суто науковому дискурсі, що, як виявляється, сьогодні дуже залежить від пануючих ментально-ціннісних орієнтирів. У вказаному руслі на Заході публікуються досить об'ємні дослідження, у яких курс Китаю сприймається не інакше, як у контексті геополітичного суперництва.

Так, китайська ініціатива «Пояс і шлях» (BRI) розглядається переважно в руслі стратегічного суперництва як «визначальної риси міжнародної політики в Індो-Тихоокеанському регіоні» (Kai He, Feng Liu, 2024), у тому числі конкурентної динаміки двох проєктів наведення порядку в Індійсько-Тихоокеанському регіоні — BRI та очолюваної США «Вільної та відкритої Індій-

ція поглядів лідерів ЄС на майбутні відносини з Китаєм, наприклад, президента Франції Е. Макрона (який ще зовсім недавно мав надзвичайно теплі стосунки з лідером КНР Сі Цзіньпіном), що нині «позбавляється ілюзій» і виступає за повернення до «реальної політики» (див. з цього приводу, зокрема, статтю директора Центру азійських досліджень Французького інституту міжнародних відносин М. Жюльєнн (Julienne M. Macron's China Policy: Dropping Illusions and Bringing Back Realpolitik. *IFRI*. 2024. May 14. URL: <https://www.ifri.org/en/external-publications/macrons-china-policy-dropping-illusions-and-bringing-back-realpolitik> (дата звернення: 12.10.2024)).

сько-Тихоокеанської зони» (Free and Open Indo-Pacific — FOIP). При цьому акцент робиться на геополітичних іграх, можливостях використовувати вказані інституційні проекти для (пере)впорядкування Індो-Тихоокеанського регіону відповідно до своїх політичних уподобань, використання для цієї мети відносин з іншими «гравцями» в регіоні — Австралією, Новою Зеландією, Індією, Японією, Південною Кореєю, а також Тайванем, такими інститутами, як ASEAN, AUKUS, QUAD, Форум тихоокеанських островів (Chan, Lee, 2024). Подібний підхід спостерігається і в аналізі стосовно Латинської Америки й регіону Карибського басейну (Li Xing, Javier Vadell, 2024), який також ведеться під кутом зору «зростаючої гегемоністичної конкуренції» Китаю з США.

Не можна не констатувати дуже значний рівень ідеологізації багатьох досліджень стосовно міжнародної економічної політики Китаю. Так, КНР звинувачують у намірі «привнести новий, керований китайцями міжнародний порядок» (Chinese-led international order). Стверджується, що міжнародний підхід Китаю має два обличчя: агресивне, зосереджене на територіальній імперії дев'ятнадцятого сторіччя, що реалізується відносно Тайваню та прилеглих до Китаю морів; і обличчя нового стилю, що ґрунтується на побудові відносин з політичними елітами країн Глобального Півдня, спираючись на великомасштабні інфраструктурні проекти, щоб допомогти убезпечити еліти при владі — процес, який часто призводить до зниження демократичної участі й ослаблення структур управління (Tudoroiu, 2024, р. 2—3, 11—20, 33—35, 123—129).

Таким чином, може йтися про масштабний процес концептуалізації тривалої ери глобальної боротьби за формат світового порядку, побудови на цій основі нових конфронтаційних ідеологічних постулатів, а не просто про поточно переважаючі політичні тренди нині правлячих кіл.

Якщо стати на позицію згаданих авторів, які сьогодні визначають мейнстрім західної аналітики стосовно політики Китаю, стає незрозумілим, чому, власне, країни Глобального Півдня розвивають відносини з Китаєм і підтримують його щодо порядку денного перебудови світового порядку. Але окремі західні дослідники все ж намагаються дати об'єктивну відповідь на це запитання. Вони, зокрема, відзначають, що Китай є одним з найбільших інвесторів у периферійних країнах, де китайські позики відрізняються від західних тим, що мають значно нижчі відсотки, зосереджені на розбудові інфраструктури, а не на отриманні ренти і ніколи не використовуються як політичний важіль, щоб змусити своїх партнерів прийняти шкідливу політику «структурної перебудови», з чим пов'язані західні позики (Ferrana, 2024).

Більш помірковані й прагматично налаштовані експерти, зокрема П. Гевіртц¹³ з провідного американського дослідницького центру Brookings,

¹³ Gewirtz P. China, the United States, and the future of a rules-based international order. *Brookings*. 2024. Jul 22. URL: <https://www.brookings.edu/articles/china-the-united-states-and-the-future-of-a-rules-based-international-order/> (дата звернення: 12.10.2024)

доходять думки, що Китай бажає значущої зміни міжнародного порядку, заснованого на правилах, а не його усунення, прагне суттєво переглянути різноманітні норми і тлумачення правил, змінити деякі існуючі особливості чинних міжнародних інститутів. Отже, Заходу доведеться, незалежно від його бажання, допустити, щоб «Китай та країни, які розвиваються, відігравали більшу роль у визначенні майбутнього міжнародного порядку, якщо ми дійсно хочемо зберегти міжнародний порядок». Альтернативою цьому, на його думку, може бути лише «більш розділена, паралізована або навіть зруйнована міжнародна система, що значно послабить здатність світу реагувати на величезні та дійсно екзистенційні виклики планеті». Таким чином, необхідні компроміси, якщо при цьому переглянутий міжнародний порядок залишатиметься таким, що базуватиметься на правилах — і це набагато краще, ніж дезінтегрований світ і колапс міжнародного порядку. Це потребує підтримання діалогу з окреслених питань за участю дослідників і колишніх державних службовців, що могло б конкретизувати, які саме механізми існуючого глобального порядку Китай прагне змінити і яким чином. При цьому такі дискусії, на погляд представника Brookings, доцільно вести в секторальному розрізі — торгівля, права людини, інституційна структура ООН та ін. Така позиція інституції, яка традиційно дуже істотно впливає на формування ідеології і практики міжнародної політики США, свідчить про те, що існують альтернативи нині панівній політиці інтенсифікації глобальної конфронтації. Але лише майбутнє покаже, чи стануть вони реальністю.

У цілому виникає важливе питання щодо конкретного функціонального наповнення китайських ініціатив, спрямованих на реалізацію концепції спільної долі людства, яке навряд чи може бути вирішене поза рамками глобального діалогу з ключовими учасниками системи світового порядку. В цьому контексті слід зазначити, що сьогодні Китай у своїй міжнародній політиці опинився перед суттєвими дилемами, пов'язаними з війною в Україні й загальною міжнародною безпековою кризою, кризою світового правопорядку. Зростаюча геополітична фрагментація світу, створення низки міжнародних альянсів і угруповань з виразно антикитайською спрямованістю, реальна можливість ескалації насилля і наростання екзистенційних загроз людству аж ніяк не вписуються в основи китайської концепції спільної долі людства. Виходячи з цього КНР стратегічно орієнтована на мир і якнайшвидше закінчення війни. Водночас китайська політика містить у собі певні протиріччя, які можуть зашкодити імплементації стратегічних настанов. У загальнополітичному аспекті — це суперечність між формальною підтримкою принципу територіальної цілісності держав і непорушності кордонів, з одного боку, і пропозицією зупинити війну на тих позиціях, які нині склалися, — з іншого. У сфері економічних відносин — явно незбалансований підхід, що де-факто виступає як вагома підтримка російської економіки в період ведення війни, за практичної відсутності скільки-небудь помітної економічної та фінансової допомоги Україні. Офіційно

проголошені цілі перебудови нового, більш справедливого світового порядку, вочевидь, мали б бути краще узгоджені з конкретними практичними політичними кроками і діями, які б вели до реального втілення проголошених принципів оновленого світового устрою.

ВИСНОВКИ

Ухвалені Китаєм за останні роки стратегічні ініціативи у сфері міжнародної політики активізують поширення альтернативних поглядів на світовий порядок на основі реалізації принципу багатопolarity. У цьому контексті Китай відстоює альтернативну модель процесу глобалізації («Глобалізація 2.0»), необхідність «нової ери міжнародного розвитку», що реалізується відповідно до стратегічної концепції «Спільне майбутнє для людства».

Розроблений у цьому руслі комплекс політичних заходів має системний характер і стратегічно орієнтований на істотну зміну чинних механізмів глобального регулювання, що склалися після Другої світової війни, але досі перебувають під переважним контролем розвинутих країн Заходу. Китай активно використовує механізми ООН, G20, а також окремих регіональних інститутів за своєї участю (передусім Шанхайської організації співробітництва) для поширення своїх ідей і отримання підтримки з боку країн Глобального Півдня. Цьому активно сприяють розширення складу, інституціоналізація та інтенсифікація діяльності БРІКС, який поступово утворює альтернативний G7 полюс формування глобального порядку денного.

Суттєва активізація глобальної політики Китаю, стратегічно орієнтованої на перебудову світового порядку, стала серйозним викликом для Заходу і започаткувала період стратегічної конкуренції за майбутній формат світоустрою, посиливши протистояння на ідеологічних засадах. Проте в інтересах розвитку людства не можна допустити, щоб ця конкуренція, яка буде домінуючим трендом протягом відносно тривалого періоду часу, врешті-решт, призвела до далекосяжної глобальної дезінтеграції, фрагментації світової економіки.

Необхідна реформа світового порядку потребує широкого глобального співробітництва, а не глобального протистояння і ведення військових дій. Абсолютно потрібні активний і прагматичний пошук спільних глобальних рішень, збалансування інтересів різних учасників світової системи і надання всім можливостей ефективного розвитку в нових умовах, що формуються технологічними інноваціями.

Значний вплив на міжнародну політику Китаю і реалізацію його стратегічних візій стосовно світового порядку в перспективний період матиме майбутній формат урегулювання нинішньої глобальної безпекової кризи, ключовим чинником якої виступає російсько-українська війна. Це означає, що Китай має сказати своє вагоме слово в розв'язанні цього питання на засадах торжества сили права, а не права сили. Від цього істотно залежати-

муть і майбутній рівень довіри до глобальних ініціатив Китаю, і можливості їх втілення в життя через конструктивний розвиток економічних відносин з різними країнами світу, в тому числі з Україною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Бульбенюк, С. (2022). Геополітичні й геоекономічні амбіції та «м'яка сила» Китаю: зауваги до дискурсу про особливості просування й утвердження. *Китаєзнавчі дослідження*. № 2. С. 39—53. <https://doi.org/10.51198/chinesest2022.02.039>
- Дем'янчук, О. (2018). Проект «Один пояс, один шлях»: геостратегія по-китайськи. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. № 5 (49). С. 179—186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_2018_5_17
- Дікареєв, О., Шостак, Л. (2018). Китайська стратегія «одного поясу та одного шляху». *Формування ринкових відносин в Україні*. № 5 (204). С. 69—78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2018_5_12
- Стафійчук, В., Матвієнко, В., Матвієнко, Н. (2024). Китайська концепція багатопольярного світу та її загрози для України. *Економічна та соціальна географія*. Вип. 91. С. 6—18. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2024.91.6-18>
- Герасимчук, В. (2019). Китай на шляху глобалізації 2.0. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. № 16. С. 78—88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2019_16_11
- Озернюк, Г., Мельник, Ю. (2023). Китай в міжнародних економічних організаціях АТР. *Політикус*. Вип. 1. С. 119—124. <https://doi.org/10.24195/24149616.2023-1.18>
- Лікарчук, Д. (2021). Зовнішня політика Китаю: конфлікти, перспективи, нові сценарії. *Регіональні студії*. № 25. С. 26—32. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.25.5>
- Колодко, Г. (2020). Велика китайська трансформація: китаїзм і майбутнє світу (стаття друга). *Економічна теорія*. № 3. С. 5—23. <https://doi.org/10.15407/etet2020.03.005>
- Granet, M. (1968). *La pensée chinoise*. Paris, Éditions Albin Michel.
- Zhao Xiaochun (2018). In Pursuit of a Community of Shared Future. *China's Global Activism in Perspective*. *China Quarterly of International Strategic Studies*. Vol. 4. No. 1. P. 23—37. <https://doi.org/10.1142/S2377740018500082>
- Qiang Xiaoyun, Cao Jiahua (2023). China's Initiatives and the Development of Shanghai Cooperation Organization: Conceptual Guidance and Cooperative Vision. *Shanghai Institutes for International Studies*. 13 p. URL: <https://www.sis.org.cn/updates/cms/cms/202305/092129189str.pdf>
- Niu Haibin, Zhou Yuyuan, Lai Yuan, Li Yanliang, Zhou Shengsheng (2023). The Rise of the Global South and China's Role. *SIIS Report*. Vol. 31. 19 p. URL: <https://www.sis.org.cn/updates/cms/cms/202312/0515002562r3.pdf>
- Kai He, Feng Liu (Eds.) (2024). *China's Bilateral Relations and Order Transition in the Indo-Pacific*. Singapore; Hackensack, NJ, World Scientific. 350 p. <https://doi.org/10.1142/q0480>
- Chan, Lai-Ha, Lee, Pak K. (Eds.) (2024). *China-US Great-power Rivalry: the competitive dynamics of order-building in the Indo-Pacific*. New York, Routledge. 242 p. <https://doi.org/10.4324/9781003392958>
- Li Xing, Javier Vadell (Eds.) (2024). *China-US Rivalry and Regional Reordering in Latin America and the Caribbean*. Abingdon, Oxon; New York, NY, Routledge, Taylor & Francis Group. 290 p. <https://doi.org/10.4324/9781032664941>
- Tudoroiu, T. (2024). *The Geopolitics of China's Belt and Road Initiative*. London; New York, NY, Routledge, Taylor & Francis Group. 326 p. <https://doi.org/10.4324/9781032616001>

Ferrana, K. (2024). Why the World Needs China: development, environmentalism, conflict resolution & common prosperity. Atlanta, Clarity Press, Inc. 416 p. URL: <https://www.claritypress.com/product/why-the-world-needs-china/>

Надійшла 13.11.2024

Прорецензована 27.12.2024

Доопрацьована 09.01.2025

Підписана до друку 16.01.2025

REFERENCES

- Bulbeniuk, S. (2022). Geopolitical and geoeconomic ambitions and “soft power” of China: comments on the discourse on the features of promotion and approval. *Chinese Studies*. No. 2. P. 39-53. <https://doi.org/10.51198/chinesest2022.02.039> [in Ukrainian].
- Demianchuk, O. (2018). The project «One belt, one way»: Chinese geostrategy. *Precarpathian bulletin of the Shevchenko scientific society*. No. 5 (49). P. 179-186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_2018_5_17 [in Ukrainian].
- Dikarev, O., Shostak, L. (2018). Chinese strategy of «one belt and one way». *Market Relations Development in Ukraine*. No. 5 (204). P. 69-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2018_5_12 [in Ukrainian].
- Stafichuk, V., Matviienko, V., Matviienko, N. (2024). The Chinese concept of a multipolar world and its threats to Ukraine. *Economic and social geography*. Vol. 91. P. 6-18. <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2024.91.6-18> [in Ukrainian].
- Gerasymchuk, V. (2019). China on the way of globalization 2.0. *Economic bulletin of National Technical University of Ukraine “Kyiv Polytechnical Institute”*. No. 16. P. 78-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2019_16_11 [in Ukrainian].
- Ozerniuk, H., Melnyk, Yu. (2023). China in the international economic organizations of the APR. *Politicus*. Vol. 1. P. 119-124. <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-1.18> [in Ukrainian].
- Likarchuk, D. (2021). China's foreign policy: conflicts, prospects, new scenarios. *Regional Studies*. No. 25. P. 26-32. <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2021.25.5> [in Ukrainian].
- Kolodko, G. (2020). The great Chinese transformation: Chinism and the future of the world (article two). *Economic Theory*. No. 3. P. 5-23. <https://doi.org/10.15407/etet2020.03.005> [in Ukrainian].
- Granet, M. (1968). La pensée chinoise. Paris, Éditions Albin Michel.
- Zhao Xiaochun (2018). In Pursuit of a Community of Shared Future. China's Global Activism in Perspective. *China Quarterly of International Strategic Studies*. Vol. 4. No. 1. P. 23-37. <https://doi.org/10.1142/S2377740018500082>
- Qiang Xiaoyun, Cao Jiahua (2023). China's Initiatives and the Development of Shanghai Cooperation Organization: Conceptual Guidance and Cooperative Vision. Shanghai Institutes for International Studies. 13 p. URL: <https://www.siiis.org.cn/updates/cms/cms/202305/092129189str.pdf>
- Niu Haibin, Zhou Yuyuan, Lai Yuan, Li Yanliang, Zhou Shengsheng (2023). The Rise of the Global South and China's Role. *SIIS Report*. Vol. 31. 19 p. URL: <https://www.siiis.org.cn/updates/cms/cms/202312/0515002562r3.pdf>
- Kai He, Feng Liu (Eds.) (2024). China's Bilateral Relations and Order Transition in the Indo-Pacific. Singapore; Hackensack, NJ, World Scientific. 350 p. <https://doi.org/10.1142/q0480>
- Chan, Lai-Ha, Lee, Pak K. (Eds.) (2024). China-US Great-power Rivalry: the competitive dynamics of order-building in the Indo-Pacific. New York, Routledge. 242 p. <https://doi.org/10.4324/9781003392958>

- Li Xing, Javier Vadell (Eds) (2024). *China-US Rivalry and Regional Reordering in Latin America and the Caribbean*. Abingdon, Oxon; New York, NY, Routledge, Taylor & Francis Group. 290 p. <https://doi.org/10.4324/9781032664941>
- Tudoroiu, T. (2024). *The Geopolitics of China's Belt and Road Initiative*. London; New York, NY, Routledge, Taylor & Francis Group. 326 p. <https://doi.org/10.4324/9781032616001>
- Ferrana, K. (2024). *Why the World Needs China: development, environmentalism, conflict resolution & common prosperity*. Atlanta, Clarity Press, Inc. 416 p. URL: <https://www.claritypress.com/product/why-the-world-needs-china/>

Received on November 13, 2024

Reviewed on December 27, 2024

Revised on January 9, 2025

Signed for printing on January 16, 2025

Volodymyr Sidenko, Dr. Sci. (Econ.),
Corresponding Member of the NAS of Ukraine,
Chief Research Fellow of the Department
of Economic Development Modeling and Forecasting
Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

CHANGING TRENDS IN CHINA'S FOREIGN POLICY IN THE CONTEXT OF THE FORMATION OF A NEW WORLD ORDER: ECONOMIC AND NON-ECONOMIC DIMENSIONS

The article analyzes the latest trends in China's international economic and non-economic policy, which have clearly manifested themselves in recent years, especially in the context of the current global security crisis. The main attention is paid to the evolution of the country's political and economic priorities in the international sphere, changes in policy regarding global and regional economic organizations, and their impact on the system of world order and the state of international security.

The author shows that the strategic initiatives adopted by China in recent years are driving the spread of alternative views on world order based on the implementation of the principle of multipolarity, the establishment of an alternative model of the globalization process, international development based on the strategic concept "A Shared Future for Mankind". This policy is systemic in nature and strategically oriented towards a significant change in the current mechanisms of global regulation. This international course of China, viewed by the West as a strategic challenge, has initiated a period of strategic competition for the future format of the world order and has also caused trends toward fragmentation of the global economy.

The article's emphasis is laid on the need for broad global cooperation, rather than global confrontation and military actions in the process of transition to a renewed world order. The future format of resolving the global security crisis and the end of the Russia-Ukraine war will have a significant impact on this process. It is substantiated that China may have a big say in this process based on the triumph of the rule of law, which will significantly affect the future level of trust in China's global initiatives and the possibility of their implementation.

Keywords: *international economic policy; international economic organizations; world (global, international) order; global security; China's strategic initiatives.*